

Restif de la Bretonne. *Anti-Justine of de wellust der liefde*. Martin Ros-Bibliotheek. Aspekt/De Prom
Octave Mirbeau. *De tuin der folteringen*. Martin Ros-Bibliotheek. Aspekt/De Prom

Behalve door wielrenners, opstandige negerslaven en fascistische schrijvers wordt Martin Ros gefascineerd door pornografie. Het 'hele erge', zoals hij de daad pleegt te noemen, speelt zelfs een bescheiden rol in *Herinneringen aan mijn rijke roomse jeugd*, het eerste deel van de Martin Ros-Bibliotheek die in de toekomst het hele scala van zijn interesses zal bestrijken. Op een van de laatste bladzijden van deze vaak hilarische 'herinneringen' zien we de jonge Mart al in de weer met de 'dikke, bruine tepels' van de moeder van een van zijn vriendjes. Het blijkt een schuchter voorspel te zijn voor wat de lezer in de beide volgende delen van Ros' privé-bibliotheek te wachten staat.

In *Anti-Justine of de wellust der liefde* van Restif de la Bretonne (1734-1806) wemelt het van de 'sneetjes', 'holletjes', 'snoesjes' en 'poesjes', die energiek onder handen worden genomen door lieden met weinig aan de verbeelding overlatende namen als 'Negerstang', 'Diepduwer' of 'Neukspies'. Onafgebroken vloeien de sappen, met als specialisaties: incest en schoenfetisjisme, de beide favoriete perversies van de auteur, die inderdaad (zo weten we uit zijn overige werk) veel van schoeisel en van zijn dochters hield.

De roman is een klassieker van de pornografie geworden, maar een hoogtepunt in het oeverloze oeuvre van Restif kan hij moeilijk worden genoemd, door de op den duur al te vermoeiende monotonie van alle beschreven opwinding. Deze *Anti-Justine* was, zoals de titel al aangeeft, gericht tegen de markies de Sade en moest een proeve worden van erotiek voor het hele gezin, zonder de 'gruwelen' waarvan de 'goddelijke markies' zijn handelsmerk had gemaakt. Dat is gelukt, anders dan Martin Ros in zijn nawoord suggereert, maar iets beters heeft het niet opgeleverd.

Ros vertaalde Restifs boek al vele jaren geleden. Hetzelfde geldt voor *Le jardin des supplices* van Octave Mirbeau (1848-1921), dat nu in het kader van de Martin Ros-Bibliotheek is herdrukt. Bij Mirbeau ontbreekt het sadisme allerminst, en een heel wat interessanter boek is het resultaat. De vraag is alleen of deze *Tuin der folteringen* ook pornografie mag worden genoemd. Door sommige critici werd de roman bij verschijnen in 1899 wel zo opgevat en een vluchtige lectuur lijkt hen gelijk te geven. Een morbide erotiek regeert op de bladzijden, waar in een magnifieke Chinese tuin tal van ter dood veroordeelden op de meest gruwelijke manieren aan hun eind komen, terwijl twee Europese geliefden er door vuige lusten overmand bij staan te kijken.

Maar de roman heeft ook nog een inleiding, en die wijst in een heel andere richting. Daar maken we kennis met een gezelschap dat ten huize van een beroemd schrijver genoeglijk discussieert over het verschijnsel moord, dat door iedereen als iets onuitroeibaar natuurlijks wordt beschouwd. Een van de aanwezigen noemt de moordlust zelfs 'de motor van alle levende organismen' en als zodanig zou zij een van de belangrijkste drijvende krachten van de maatschappij zijn. Opvoeding,

godsdienst en leger stimuleren het moorden eerder dan dat zij het afremmen, met als gevolg dat de wereld het aanschijn heeft gekregen van een 'weids abattoir', zoals Mirbeau al in een artikel uit 1892 had geschreven.

Wie zoiets schrijft, stemt er niet mee in. *De tuin der folteringen* is in werkelijkheid geen pornografische maar een moralistische roman, waarin de voosheid van de westerse beschaving met drastische middelen (ontleend aan de 'decadente' esthetiek van die dagen) te kijk wordt gezet. Helaas heeft Ros de opdracht in zijn vertaling weggelaten, want die laat over de intenties van de auteur weinig twijfel bestaan: 'Aan de priesters, de soldaten, de rechters, de mensen die de mensen opvoeden, leiden en regeren draag ik deze bladzijden van moord en bloed op'. Zij zijn het van wie elders in de roman wordt gezegd, dat zij zich 'fanatiek bezighouden met het werk van de dood'. En dat verschaft de sleutel tot de betekenis van die Chinese foltertuin. Het gaat om een allegorie van de hele wereld, waarin alles, van hartstocht en begeerte tot wetten en roem, als 'monsterlijke bloemen' wordt ontmaskerd.

Wie hierbij aan Baudelaire's *Les fleurs du mal* moet denken, krijgt in het nawoord van Ros gelijk. De verwijzing naar Baudelaire bevestigt bovendien de ambivalentie die uit de tekst spreekt. Want net als de gedoemde dichter beschrijft Mirbeau alle gruwelen wel met opmerkelijk veel smaak en gevoel voor details. Braaf of sentimenteel is zijn boek beslist niet, eerder grotesk, zoals mag blijken uit de vermakelijke passage waarin een joviale Chinese beul zich beklagt over de teloorgang van zijn stiel:

'Wij weten tegenwoordig niet meer wat folteren betekent (-) Wat wilt u? De beulen worden tegenwoordig te hooi en te gras opgescharreld. Geen examens meer, geen wedstrijden (-) Geen hiërarchie meer, geen tradities!'. In China is het folteren nog een kunst, niet in Europa waar de kwantiteit het volledig heeft gewonnen van de kwaliteit, getuige de vele slachtpartijen in de koloniën, waarvan Mirbeau enkele plastische voorbeelden geeft. China wordt, bij monde van zijn 'fatale' vrouwelijke hoofdpersoon Clara, uitgeroepen tot een land waar men zich tenminste nog zonder schijnheilige vooroordelen en wetten aan de instincten kan overgeven, terwijl de Europese corruptie slechts in het verborgene woekert.

Van het Europese verval krijg je in *De tuin der folteringen* een aardige indruk, wanneer de verteller uitweidt over zijn ervaringen in de politiek. Hier spreekt, behalve de verontwaardigde dreyfusard die Mirbeau was, ook de sympathisant van het anarchisme. Een anarchisme, dat bij de sadistische Clara ('onze lieve vrouw van de knekelhuizen') en haar slaafse minnaar een verrassend bloeddorstige wending neemt. Je zou er een uiting in kunnen zien van Mirbeau's pessimisme. Maar belangrijker is vermoedelijk iets anders geweest: de verschrikkingen van het gecultiveerde instinct moesten wel zo schokkend uitvallen omdat ze anders niet geschikt waren om een verdorven publiek wakker te schudden.

De onvermijdelijke dubbelzinnigheid die daarbij komt kijken, bewijst hoogstens dat Mirbeau, in tegenstelling tot de pornograaf Restif, niet vergeten was dat hij als schrijver ook nog verplichtingen had jegens de kunst - niet die van het folteren maar die van de literatuur.

(NRC *Handelsblad*, 19-12-1997)